

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası
Takipçilerinin “Fıkhi” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

Kur'an'da Mana Dışında Bir Ziyade Yoktur

Dr. Musab El-Faruk'a

Soru:

Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Soru şudur: Şu sözün sıhhat boyutu nedir?

Nahiv alimlerinden biri ile -İbn Esir'in- olduğu belagat alimlerinden biri arasında, Allahu Teala'nın şu kavlinde geçen (أَنْ) harfi hakkında bir tartışma yaşanmıştır: فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ فَإِذَا الَّذِي آسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِحُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَعَوِيٌّ مُبِينٌ * فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَنْ أَتَقَاتِلَ نَفْسًا بِلَا مَسِّ نَفْسٍ لِي كَمَا قَاتَلْتِ نَفْسًا بِالْأَمْسِ “Şehirde korku içinde etrafı gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen adam bağırarak ondan yine yardım istiyor! Musa ona, “Açıkçası sen düpedüz serserinin birisin” dedi. Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam şöyle dedi: “Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi, şimdi de beni mi öldürmek istiyorsun?” [Kasas 18-19] Nahivciler şöyle dediler: Birinci (أَنْ) harfi ziyadedir ve şayet hafzedilirse şöyle söylenir: [فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ] “Yakalamak isteyince” ve manası aynı olur. Allahu Teala'nın şu kavlini görmüyor musunuz: فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ “Müjdecî gelip de gömleği gözlerine sürünce.” [Yusuf 96] Nahivciler, (فَلَمَّا)'den sonra ve fiilden önce gelen (أَنْ) harfinin ziyade olduğu konusunda ittifak ettiler. İbn Esir ne ile cevap verdi; İbn Esir Nahivcilere cevap olarak şöyle dedi: Nahivcilerin fesahat ve belagat alanında bir fetvaları olmadığı gibi Nahivciler olmaları bakımından bunların sırlarına da vakıf değillerdir. Şüphesiz onlar, Kur'an'ı Kerim'de ve Füşha konuşmada (أَنْ) harfinin (فَلَمَّا)'den sonra ve fiilden önce geçtiğini görmüşler, (أَنْ) harfinin varlığındaki mananın, onun düşmesi durumundaki mana ile aynı olduğunu zannetmişlerdir ve bu ziyadedir demişlerdir. Oysa mesele bu şekilde değildir; bilakis şayet (لَمَّا) geçer, onun ardından (أَنْ) harfi gelir, sonra da fiil gelirse bu, Musa Aleyhisselam'ın birinciyi öldürmek için acele ettiği gibi ikinciyi öldürmek için acele etmediğine, aksine ona elini uzatmaktan geri durduğuna dair bir delil olur. Bu nedenle Kur'an bunu şöyle ifade etmiştir: فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ “Yakalamak isteyince.” Yani (فَلَمَّا)'den sonra (أَنْ) harfini eklemiştir. Dolayısıyla şayet (لَمَّا)'den sonra gelen fiil (أَنْ) harfinin düşmesiyle gelirse bu, fiilin hemen olacağına dair delil olur. İbn Kesir tartışmasına şu sözle son vermiştir: Bu incelemeler, Nahivcilerden alınmaz; çünkü bu onların işi değildir.

Yani: İbn Esir'in söylediği şey doğru mudur? Şayet değilse Kur'an'da ziyade söz var mıdır?

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Görünen o ki İbn Esir'in söyledikleri ile muhatabının bu tartışmada söylediklerinde tamamlanmayan bir şey var... Gördüğüm kadarıyla mesele aşağıdaki şekildedir:

Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince” ayet-i kerimesinde anlaşılması gereken iki husus vardır ki bunlar şunlardır: (فَلَمَّا أَنْ) ve (أَنْ يَبْطِشَ).

1- Birincisine gelince; burada “أَنْ” muzari fiile (şimdiki zaman, geniş zaman ve gelecek zamanda bir iş, bir oluş ve bir hareket bildiren fiillere denir) dahil olan nasb harfidir. Dolayısıyla o, masdar (mek-mak), nasb (fetha) ve müstakbel (gelecek) harfidir. Yani o, kendisinden sonra gelen şeyin masdar olarak tevil edilmesini sağlar. Örneğin: يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ “Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister.” [Nisa 28] Bunun tevili şu şekildedir: (يُرِيدُ اللَّهُ التَّخْفِيفَ عَنْكُمْ) “Allah (yükünüzü) hafifletmek ister”... Dolayısıyla o, muzari olanı nasb ediyor...Onun müstakbel (gelecek) harfi olmasına gelince; çünkü o (أَنْ), muzarinin sadece müstakbel için olmasını ve “aynı şekilde tüm muzarinin nasb olmasını” sağlar; ancak muzari nasb harfine dahil olmaz, dolayısıyla hal ve müstakbele hamledilir şekilde kalmaya devam eder... Yukarıda geçen nasb harfinin manasına binaen **Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince**”nin manası şöyle olur; burada Musa Aleyhisselam'ın yakalamak için acele etmediği, aksine düşünmeye başladığı tercih edilir. Çünkü (أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ) “yakalamak istedi” nâssı, (أَرَادَ يَبْطِشَ) “yakalamak istemesi”) için değildir, ancak hal ve müstakbele hamledilir. Yani fevr-hemen veya

düşünmek, karar almak için olup sonra fiili yani hal veya müstakbeli tercih etmek için bir karineye ihtiyaç vardır. (أَرَادَ أَنْ يَبْطِشَ “**Yakalamak istedi**”)’ye gelince; bu, hal olmaksızın müstakbel içindir, yani kısa da olsa bir süre düşündükten sonra demektir.

2- “ان” harfinin “لما”den sonra kullanılmasına gelince; lügat olarak ziyade anlamına gelmektedir; çünkü “لما أن أراد - **isteyince**”, lügat kalıbı bakımından “لما أراد - **istediğinde**” gibidir. Ancak o, mana için bir ziyade olup yakalamanın yavaşlatılmasını tekit etmek içindir, yani bundan sonra “أن يبطش - yakalayacağını” tekit etmek içindir, yani yakalamanın hemen olmayacağını, aksine kısa da olsa düşünüp bekleyeceğini tekit etmek içindir.

3- Hakeza ayet-i kerimedeki birinci “ان” yani “أن أراد”, lügat kalıbı bakımında ziyadedir ama anlam için olup bu da ondan sonra gelen “أن يبطش - yakalamak” cümlesindeki yakalama konusunda beklenildiğini tekit etmek içindir. Burada şöyle denilmez; tekit, tekit edildikten sonra tekit edilmesi anlamına gelmektedir; zira zaman ve kalıp olarak فأتوا بسورة من مثله “**Haydi onun benzeri bir sure getirin**” gibi kronolojik olarak tekit etmek içindir. Tıpkı (“Ali geldi geldi” veya “Hayır, sırrı açıklamıyorum”) şeklinde açıklandığı gibi kalıbı tekit etmek içindir... Bu doğrudur, ancak şayet tekit, müteradif (eş anlamlı) tekit babından olursa, o zaman müteradif tekidin öncesinde ve sonrasında bir şart olmaksızın birlikte olması caiz olur; örneğin “أتى جاء علي” “Ali kesin geldi”) dediğinizde (“أتى”, “جاء”) müteradif tekit babından olup burada öncesinde ve sonrasında bir şart gelmemiştir... Hakeza (فلما أن أراد “**isteyince**”), beklemeyi ve gecikmeyi, yani hemen olmamayı ifade etmektedir; aynı şekilde onun (فلما أن أراد “**isteyince**”) ardından gelen (أن يبطش), mensub muzari fiil olup nasb ise sadece müstakbel içindir, yani hemen (yapılması) için değildir. İşte bu, müteradif tekit babındandır... Bu nedenle (فلما أن أراد) cümlesinde geçen “ان”ın, lügat olarak ziyade olduğu söylenebilir ancak bu ziyade, (أن يبطش) cümlesindeki müteradif tekidin manası içindir; yani Musa Aleyhisselam düşmanını hemen yakalamadı, aksine geciktirdi ve mesele hakkında düşündü demektir...

4- Kur’an-ı Kerim’de ziyade harfler var mıdır sorusuna gelince; şayet kastedilen mana dışındaki ziyade ise ben olduğunu düşünmüyorum; zira Kur’an’da mana dışında ziyade harfler yoktur. Nitekim bunu, (Et-Teysir Fi Usulit-Tefsir – Bakara suresi) kitabımda zikrettim; zira orada فأتوا بسورة من مثله “**Haydi onun benzeri bir sure getirin**” ayet-i kerimesini tefsir ederken şöyle geçmiştir: (Kur’an’da mana dışında tekrar ve ziyadelik yoktur. Bu nedenle Kur’an’da yer alan tekrar veya fazla gibi görünen her husus (من) edatında olduğu gibi gerçekte manayı artırmak içindir. Dolayısıyla buradaki edat fazladan bir mana ifade eder ki bu da tekittir. Yani önceki meydan okumayı tekit anlamına gelir.)

Ama şayet kastedilen ziyade harfler mana içinse bu mevcuttur. Allahu Teala Bakara suresinde şöyle buyurmuştur: فأتوا بسورة من مثله “**Haydi onun benzeri bir sure getirin.**” Buradaki “من” hakkında lügat olarak ziyade olduğu söylenebilir, ancak bu fazlalık, mana dışında değildir. Bilakis o, kronolojik olarak tekidi, yani kendisinden önceki hususu tekidi-pekiştirmeyi ifade eder. Yani bu, bu meydan okumanın bu ayetten önce nazil olduğu, sonra daha önceki meydan okumayı tekit etmek için geldiği anlamına gelmektedir. Kitabın ayetleri incelendiğinde, bu meydan okumanın bundan önce Mekke-i Mükerreme’de Yunus (Aleyhisselam) suresinde nazil olduğu ortaya çıkmaktadır: أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ “**Yoksa onu (Kur’an’ı) (Peygamber mi) uydurdu diyorlar? Rasulüm de ki: o halde onun gibi bir sure getirin.**” [Yunus 38] Yunus suresi Mekki’dir, Bakara suresi ise Medeni yani Yunus suresinden sonradır; dolayısıyla Bakara suresindeki ayet, ondan önceki Yunus suresindeki ayeti tekit etmek için olmaktadır. Yani Bakara suresindeki ayette geçen “من”, Yunus suresindeki ayete göre ziyade olup bu kendisinden önce gelen hususu tekidi-pekiştirmeyi ifade etmektedir ve bu da mana dışında değildir.

Kur’an’da mana dışında bir ziyadenin olmadığını bu şekilde anlıyorum. Bilen ve hüküm verenlerin en hayırlısı Allah’tır.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 04 Rabi’ul Evvel 1444

M. 30/09/2022

Cevaba, Emir’in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<https://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4287/>